

Magyar Bálint

- A jövő héten jelenik meg a Magyar polip harmadik kötete. Az első kettő bevallott célja az volt, hogy egyfajta fogalomkészletet adjon ahhoz, hogy megérthessük, leírassuk, milyen is az Orbán-rendszer. Ezek szerint az első két kötet elérte célját, sikeres volt, ezért van szükség az újabbra?

- Attól függ, miben mérjük a sikert. Az első kötet 15 ezer, a második 8 ezer eladott példánynál jár. Hasonló szociológiai-politológiai tanulmánykötetek nem szoktak ekkora számban fogyni. Nyáron jelent meg az én kisebb összefoglaló könyvem, A magyar maffiaállam anatómiája címmel, és a jövő héten jelenik meg a harmadik kötet. Ezzel vélhetően le is zárul a sorozat. A három kötetben több mint hatvan szerző tanulmányai olvashatóak, tehát ez abban az értelemben is siker, hogy a tudományos közeg egy meghatározó, bővülő része nem idegenkedik ennek a fogalomrendszernek a használatától.

- Tehát a célját elérte?

- A politikai köznyelvbe ugyanakkor csak fragmentáltan került be. Bár feltűnt civilszervezetek megmozdulásain, de a demokratikus ellenzéki erők egységesen nem használták. Ez arra a mélyebb problémára is utal, hogy kormánykritikai paradigmában marad-e az ellenzék – tartalmában és nyelvileg is -, vagy rendszerkritikaira helyezkedik. Ezt a megközelítést, amely a Magyarországon kialakult autokratikus rendszert más posztkommunista országok - például Oroszország, Azerbajdzsán, vagy néhány volt szovjet közép-ázsiai ország - autokráciáival rokonítja, az jellemzi, hogy nem a liberális demokráciák leírásánál használt kategóriakészletet használjuk, hanem egy olyan nyelvet kerestünk, amely ezek sajátos természetére reflektál, és nem átmeneti állapotnak tekinti egy diktatúra-demokrácia tengely mentén. Egy modell alkalmazhatóságát azon lehet mérni, hogy a leírandó jelenségek mekkora hányadát képes magyarázni, illetve, hogy a modell alapján milyen mértékig lehet predikciókat tenni. Úgy érzem, miközben vannak alternatív leírási kísérletek, nem találok olyan modellel, amelyek a mai magyar valóság jelenségeinek szélesebb körét lennének képesek értelmezni. Másrészt folyamatosan bekövetkeznek az e a modell alapján valószínűsíthető események.

- Mi lehet az oka annak, hogy épp a demokratikus ellenzék nem veszi át, vagy csak részben ezt a fogalomrendszert? Legutóbb egyébként Gyurcsány Ferenc használta programja ismertetésekor. Talán az ön korábbi pártpolitikai szerepétől való idegenkedés tartja vissza a pártokat?

- Ennek különböző okai vannak, lehet a személyem is: mit keres egy volt politikus a tudomány világában. Sokan a maffiaállam kifejezés alapján publicisztikának minősítik a leírást, s nem a hatalom természetét, kulturális mintáit megragadó fogalmat látnak benne. Egyébként amióta a kötetek megjelentek, korrekt szakmai kritika nem fogalmazódott meg velük szemben:

vagy használják, vagy negligálják. A különféle elgondolások egymással ütköztetett, szakmai vitakultúrája kiveszett magán a liberális értelmiségen belül is. A rendszerváltás előtt számos kutatóintézetben dolgoztam, s persze a cenzúra nem engedte rendszerkritikai írások nyilvános megjelenését, de sokat mégis kiadtak belső intézeti kiadványként, alacsony példányszámban. Annak idején normális volt, hogy a különböző intézetek szakemberei közösen vitattak meg kérdéseket, amelyek segítségével a 70-80-as években kialakult egy közös nyelve a rendszerkritikának. A közös ideológiai, teoretikus, nyelvi keret az egyik feltétele volt annak, hogy a rendszerváltás során a liberális demokrácia intézményei megszülethessenek. Ugyanakkor ez csalóka is volt, mert az értelmiség szélesebb körben használta ezt a liberális, racionális, szekuláris nyelvet, mint amennyire a társadalom osztotta az e nyelv által közvetített értékeket.

- Talán könnyebb dolga is volt a 80-as években az értelmiségnek, hiszen a közgazdászok a nyugati mainstream ökonómiához, a filozófusok mondjuk az emberi jogi filozófiákhoz kapcsolódtak; nem kellett új fogalomrendszert teremteniük. Az SZDSZ már akkor is kimondta, hogy nincs harmadik út, mert az a harmadik világba vezet. De a Magyar polip nem épp arról szól, hogy Magyarország és a többiek egy harmadik utat követnek?

- Olyan értelemben harmadik útról nem beszélhetünk, hogy a nyugatias demokráciát a keleties diktatúra elemeivel vegyítve valamilyen előremutató, követendő rendszer jönne létre. Ugyanakkor nem is a korábbi diktatúrák reinkarnációjáról, hanem egy új típusú autokratikus rendszer kialakulásáról van szó. A szerzői kör arra tesz kísérletet, hogy újraértelmezzon jelenségeket és a maffiaállam fogalmi készletével írja le őket. Vannak olyan jelenségek természetesen, amelyeket többfajta nyelven is le lehet írni. Például a liberális demokrácia intézményeinek elsorvasztását be lehet mutatni, mint az illiberális állam jelenségét. Ugyanakkor vannak olyan jelenségek, amelyeket nem lehet a maffiaállam fogalmain kívül értelmezni. Az Orbán-Simicska háborút például reménytelen lenne az illiberális állam kategóriakészletével elmesélni. Események sora veszíti értelmét, ha nem a maffiaállam fogalmi rendszerében jellemezzük őket.

- Nem ebből adódik az a látszat, a nyugati megfigyelők számára, hogy az Orbán-rezsim inkább csak egy torzult demokráciának tűnik, melyben azért fellelhetők a demokrácia intézményei, csak éppen tökéletlenül működnek?

- Inkább az a kérdés, hogy a demokrácia Potyemkin-falvát miért kell fenntartani. Alapvetően azért, mert szakadék van a hatalom tényleges természete és legitimitációja között. Vannak kísérletek arra is, hogy a kialakult rendszereket feudális, patrimoniális rendszerként írják le, amelynek alapvető jellemzője a patrónus-kliens viszony. De azért nem tekinthetők ezek szimplán feudális, vazallusi viszonyra épülő hierarchikus rendszernek, mert ott az uralom

természete és legitimációja egybeesett. A király, a földesúr nem szorult rá arra, hogy a népe megválassza, nem kellett manipulálnia a különböző „demokratikus” intézményeket, hogy legitimálja magát. A maffiahasonlat azért megfelelő, mert egyszerre van jelen ebben a rendszerben a patrónus-kliens viszony, ami egy patriarchális család mintáit hordozza. Másrészt ennek illegitim kiterjesztése a nemzet egészére. Ez a rendszer még a saját ideológiája alapján is illegitim, ezért szorul rá a látszatsdemokrácia intézményeinek fenntartására, illetve a demokratikus intézmények torzítására.

- A maffiaállam egyik fő jellemzője, hogy törvényt hoznak minden dologra. Vagyis ha formálisan megfelel a jognak, akkor legitim is.

- Kérdés, hogy egy „alkotmányos puccs” után, ha törvénybe iktatnak valamit, az törvényessé válik-e. Ha mondjuk hoznának egy olyan törvényt, akár kétharmaddal, hogy ezentúl minden adóforintból 10 fillért a Keresztapa bankszámlájára kell utalni, attól ez még nem lenne legitim. Pedig többé-kevésbé ezt teszik: a parlament általánosan érvényes szabályok helyett testre, vállalkozásra és intézményekre szabott, a politikai család magánérdekeit szolgáló törvényeket hoz.

- Az új kötetbe írott tanulmánya épp ezeket az intézkedéseket tipizálja.

- A maffiaállamnak eddig jórészt szociológiai, politológiai megközelítésű elemzése történt meg, most pedig a szervezeti kriminológia fogalmait használtam. Egy ilyen leírásnak persze nemcsak tudományos, hanem politikai konzekvenciái is vannak. Eddig arról beszéltünk, hogy a politikai fogadott család, a politikai klán a törvényeket a saját igényei szerint változtatja, és ezzel gyakorol erőszakot a társadalom felett. Ez a tanulmány azt próbálja bemutatni, hogy a nemzetközi jog és a magyar büntetőjog alapján az általam némi iróniával „polipbürónak” nevezett csoport, a fogadott politikai család felső rétege egyfajta bünszervezetként működik. Tevékenysége kimeríti azokat a kritériumokat, amelyeket a magyar jogban a Kúria 2005-ös jogegységi határozata megfogalmaz a bünszervezet jellemzőiként. Más kérdés, hogy e határozatot azért alkották, mert kezelnie kellett az embercsempészet, a leánykereskedelem vagy a droggereskedelem problémáját. Ám ez nem zárja ki, hogy egy bünszervezet magja jelentős részben közhatalmi pozíciót elfoglaló személyekből álljon, akár a politika központi elemét és irányát adva tevékenységének.

- Ám a maffiavádat – ahogy a köznyelv is nevezi – általában nehéz bizonyítani.

- Elválasztanám egymástól a büntetőjogi tényállás és a bizonyíthatóság kérdését. Al Caponét sem gyilkosságokért ültették le, amelyekben felbújtó volt, hanem adócsalásért. De ettől senkinek sincs kétsége afelől, hogy Al Capone maffiafőnök volt. E bűncselekmények felderítése érdekében az igazságszolgáltatás intézményeinek kellene fellépniük. Ám amikor az

igazságszolgáltatás szelektív bűnüldözésként működik, amelyet politikai és magánérdekek motiválnak, amikor az ügyészség vezetői is tagjai lehetnek az említett polipbürónak, és nem indítanak eljárásokat a legnyilvánvalóbb esetekben sem, akkor egy zárt körbe érkezünk, ahol a bizonyíthatóság megnehezül. Külön kérdés, hogyan lehet feltörni ezt a zárt kört.

- Tanulmányában viszont világosan levezeti, hogy e cselekedeteket a magyar Btk. alapján is lehet büntetni.

- Büntetnie kellene, ha lenne olyan személy, aki nem stróman, és elindítja az eljárásokat. Magyarország ugyanakkor még szerencsés helyzetben van, hiszen az Unió tagja, és az erőszak-korlát nálunk magasabban van, mint például Oroszországban, bár az ott alkalmazott erőszak sem éri el még a késői szovjet kor fizikai erőszakának mértékét sem. De azért is szerencsés, hogy az EU tagjai vagyunk, mert ha az Unió hajlandó lesz szembenézni azzal a kiábrándító ténnyel, hogy nem minden tagja osztja a liberális demokráciák értékeit, ami Orbán „illiberális” beszéde óta számukra is nyilvánvaló lett, akkor kész lesz ezek ellen hatékonyabb eszközökkel fellépni. Például arra gondolok, hogy évek óta függőben van egy európai szintű ügyészség felállítása, amelyhez lehetne fordulni az uniós támogatások korrump, magáncélú felhasználása esetén. Ugyanis e források felhasználásában kettős felelősségnek kell érvényesülnie. Egyrészt, hogy Magyarország és a kelet-európai országok hogyan költik el ezt a pénzt, másrészt mivel a nyugati adófizetők nettó befizetéséről van szó, feljűk is felelősséggel tartozunk, hogy a támogatásuk ne a magyar politikai klán kistafirozását szolgálja. Ha létrejön egy ilyen ügyészség, és egy ország nem hajlandó alávetni magát, akkor fel kellene függeszteni a teljes uniós támogatását. Így világossá válna, hogy Európa nem a magyar állampolgárokat akarja büntetni, hanem azt akarja elkerűlni, hogy ezeket a pénzeket magáncéljaira eltérítse egy politikai klán.

- Az OLAF-fal is épp az a probléma, hogy hiába mutat rá a magyar hatóságoknak korrupciós ügyekre, ezek nem tesznek semmit és ennek nincs is következménye.

- De eljűhet az a pillanat, amikor német adófizetők ezt megunják és kikényszerítik az ellenőrzést. Jelenleg, olaj- és gázlelűhelyek híján a magyar fogadott politikai család jelentűs gazdagodási forrása az uniós támogatás. Sajnos az EU mai, a korrupciót szankcionálű intézkedései mögűtt hibás feltételezés él: nem rendszer-, hanem kormánykritikai alapon állnak. Úgy gondolják, ha rámutatnak valamire, ami nem törvényes, akkor az adott nemzetállam ezt majd korigálja. Ezek a tapasztalatok elűbb-utűbb oda kell, hogy vezessenek, hogy az Unió önvédelmi rendszere működjön, és fellépjen a maffiaállami technikákkal szemben.

- A harmadik kötet egyik kérdése, hogy hova fut ki ez a rendszer.
- Még befelé megyünk a rendszerbe. Már 2012-ben komoly vitám volt, amikor arról írtam, hogy ez a rendszer konszolidálható, akkor is ha, feléli a jövő forrásait.